

S K Ö T S E L P L A N

Illernområdets naturreservat

Tranås kommun, Jönköpings län

Naturvårdsförvaltare: Tranås kommun

Planen fastställd 198 - - av länsstyrelsen i Jönköpings
län efter samråd med statens naturvårdsverk

FÖRORD

Föreliggande förslag till skötselplan har upprättats under år 1983 av skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län i samråd med bl a länsstyrelsen och Tranås kommun.

Skötselplanen består av två delar:

I ALLMÄN BESKRIVNING av naturreservatet

II PLANDEL, som delas in i följande avsnitt

1. Disposition och skötsel av mark och vatten
2. Anordningar för rekreation och friluftsliv
3. Tillsyn
4. Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Föreliggande skötselplan är översiktlig.

För jordbruksmarken föreskrivs i denna skötselplan att detaljerade skötselplaner skall upprättas inom två år och fastställas av länsstyrelsen.

I	<u>ALLMÄN BESKRIVNING</u>
1	ADMINISTRATIVA DATA
<u>Skyddsform</u>	Naturreservat
<u>Objektnummer</u>	
<u>Beslutsdatum</u>	198
<u>Kommun</u>	Tranås
<u>Registerområde</u>	Säby socken
<u>Läge</u>	Illernområdets naturreservat är beläget strax söder om Tranås stad runt sjön Illern Topografiska kartbladet 7 F Tranås NV (0753) Ekonomiska kartbladen 7 F Tranås 6 a (07560) 7 F Tranås 5 a (07550)
<u>Areal</u>	ca 520 ha varav sjön Illern ca 40 ha
<u>Fästigheter- markägare</u>	Redovisas i särskild bilaga
<u>Nyttjanderätts- innehavare</u>	Redovisas i särskild bilaga
<u>Naturvårdsför- valtare</u>	Tranås kommun genom fritidsnämnden

2 GRUNDEN FÖR BESLUTET

Illernområdet är ett kuperat barrskogsområde med en del insprängda mindre odlingsmarker. Området domineras av skilda typer av avlagringar från inlandsisens avsmältningsskede. I nordväst finns lateralterasser på slutningen mot Svartådalén.

Kring sjön Illern finns mäktiga getryggsåsar, terrasser och åsnät vilka mot söder övergår i ett småkuperat plan. Avlagringarna har ett betydande geovetenskapligt värde.

Området har under relativt lång tid utnyttjats av befolkningen i Tranås som friluftsmark. I anslutning till området finns tre friluftsgårdar nämligen Illernstugan, TAIF-stugan och Älmåsstugan. Dessa utnyttjas som utgångspunkter för ett vitt förgrenat och väl samordnat stig- och ledsystem för både vinter- och sommarbruk.

Öster om sjön Illern finns en del fritidsbäbyggelse på arrenderade tomter. Huvuddelen av sjön utnyttjas av Tranås sportfiskeförening som sportfiskevatten.

Inom området, som är av märklig beskaffenhet och av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv, behöver särskilda åtgärder vidtas såväl för att vårda området som för att underlätta allmänhetens friluftsliv.

3 ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN

3.1 Naturförhållanden

Geologi

Berggrunden består till största delen av porfyr. Undantag utgör ett område vid Rås samt ett i den sydöstra delen. Inom dessa områden förekommer röd Växjögranit. De lösa avlagringarna utgörs av morän och isälvsmaterial. Från ett område med åskullar, åsgropar och små tvärsar öster om Mada sträcker sig en välutbildad ås norrut. Grusåsen gör i höjd med Illerns sydspets först en kraftig sväng mot öster och sedan en mot norr. Åsen omges på flera ställen av oregelbunden morfologi. Väster om Illerns centrala delar finns t ex en mäktig åsgrop samt en mindre biås vid sidan om huvudåsen. Inom Illernområdet är grusåsen helt fri från täkter. Åsen är väl markerad utefter nästan hela sin längd. Höjden över omgivningen är vanligen omkring 10 meter. Nordväst om sjön Illern ligger ett berg med markerade branter. I en nordsluttning något längre norrut förekommer blockmarker. Troligen har dessa renspolats i samband med den successiva avtappningen av Svartåissjön.

Vegetation

Området domineras ytmässigt av skog, huvudsakligen barrskog. I norr dominerar blåbärsgranskogen utom på bergkullarna, som har torrare växtsamhällen. Tallskogar av torr ristyp med lingen i fältskiktet är vanliga på isälvsavlagringarna. Kring sjön Illern förekommer barrskogar med tall, gran och en varierande andel lövträd. De västra delarna av Illernområdet präglas av kulturlandskapets framväxt och tillbakagång. Hävdad åker- och betesmark förekommer runt gården Knutingarp. Hagarna liksom de gamla slätterängarna betas regelbundet. De öppna betesmarkerna tillsammans med de oregelbundet formade åkrarna skapar här en tilltalande landskapsbild. Mot söder avtar hävden av jordbruksmarken. På fastigheten Mada i sydvästra delen av reservatet finns en ca 15 ha stor igenväxande betesmark. Inom betesmarken, som har en relativt hög bonitet, förekommer spridda, stora björkar, aspar- oxlar och fågelbärsträd. I buskskiktet dominerar hassel, nypon och en.

Sjön Illern

Ett flertal badvattenprover, som tagits under de sista 10-15 åren, visar enbart låga bakteriehalter. Vad beträffar fysikalisk/kemisk status finns det endast ett fåtal analyser gjorda. De analyser, som gjordes i samband med försurningsundersökningar i slutet av 1970-talet, visar på en god vattenkvalitet även i detta avseende. Det gäller exempelvis värden på pH, alkalinitet (vätekarbonathalt), ledningsförmåga och permanganatförbrukning.

Sammanfattningsvis kan konstateras att sjön Illern med hänvisning till det ovannämnda måste anses ha en god vattenkvalitet.

För fiske i den del, som arrenderas av Tranås sportfiskeklubb, erfordras fiskekort. Förekomsten av gädda och abborre är tämligen god. Anordningar för bad förekommer ej. Naturliga badmöjligheter finns dock utmed västra stranden i anslutning till vägen från Rås.

Djurliv

Älg, rådjur, räv, grävling och skogshare förekommer allmänt. Det omväxlande landskapet med barrskog, inslag av lövskog och odlingsmark samt sjön Illern bidrar till en såväl art- som individrik fågelfauna. Följande arter har observerats inom Illernområdet:

Storlom	(sjön Illern)	Nötväcka Trädkrypare
Tjäder Orre Järpe		Bofink Domherre
Morkulla		Rödstjärt Rödhake
Drillsnäppa Spillkråka Gröngöling Större hackspett	(sjön Illern)	Svarthätta Trädgårdsångare Ärtsångare Lövsångare
Fiskgjuse Korp Nötskrika	(fiskade, troligen från sjön Sommen)	Korsnäbb sp Kungsfågel
Ringduva		Sädesärla
Fisktärna	(sjön Illern)	Svartvit flugsnappare
Ladusvala		Sånglärka
Koltrast Taltrast		Trädpiplärka
Talgoxe Blåmes Entita Talltita		

Landskapsbild

Mångfalden av naturtyper inom området ger upphov till flera tilltalande landskapsbilder. Kulturmarkerna i väster, sjön Illern samt naturen i anslutning till isälvsavlagringarna ger höga landskapsbildsvärden.

3.2 Kulturhistoriska förhållanden

Odlingslandskapet vid Knutingarp är troligen gammalt. Här förekommer beteshagar och slätterängar. Hagarna betas regelbundet och har "öar" med björk och asp. Ängarna slås en gång på sommaren och betas på sensommaren. Nuvarande bebyggelse torde ej ha något större kulturhistoriskt värde. Inom området finns flera sentida husgrunder. Ett antal torpställen finns markerade i terrängen. Vårdträd och prydnadsbuskar vittnar här om 1800-talets torpepok.

3.3 Markanvändning

Illernområdet har länge varit det mest betydande friluftsområdet för befolkningen i Tranås. Inom området finns två friluftsstugor, Illernstugan och TAIF-stugan. I omedelbar anslutning till områdets östra gräns ligger Älmåsstugan, också denna är en väl utnyttjad friluftsanläggning. Stugorna nyttjas som utgångspunkter för ett vitt förgrenat och väl samordnat stig- och ledssystem för både vinter- som sommarbruk.

Parallellt med friluftsutnyttjandet bedrivs i området ett normalt skogsbruk. Ägarförhållandet samt skogens ålderssammansättning skapar förutsättningar för begränsade och till terrängen väl anpassade behandlingsenheter. Jordbruk bedrivs inom de västra delarna av området. Runt fastigheten Knutingarp ligger hävdad åker- och betesmark. Inom fastigheterna söder därom har jordbruket till stor del upphört eller bedrivs i extensiva former. Fastigheten Rås nyttjas för lägerverksamhet. En utökning av denna verksamhet diskuteras för närvarande. Öster om sjön Illern finns en del fritidsbebyggelse på i huvudsak arrenderade tomter.

Aktuell ägoslagsfördelning

Produktiv skogsmark	ca 420 ha ✓
Aker/kulturbetesmark	18 "
Hagmark/ängsmark	23 "
Kärr/mossmark	6 " ✓
Tomt/vägar etc	13 "
Sjöar	40 "
Områdets totalareal	520 "

3.4 Tillgänglighet

Området är lätt att nå från Tranås tätbebyggelse i norr utan att man behöver använda sig av exempelvis bil. För bilburna besökare finns goda parkeringsmöjligheter vid de tre friluftsstugorna. Följande vägar som leder in i området är öppna för allmänheten:

Knutingarp - Rås - Svenstorp

Ydrevägen - mot sjön Illerns nordspets

Övriga vägar endast för behörig trafik (jord- och skogsbruk, fritidshus)

Parallellt med områdets västra gräns går vägen Tranås - Mada (samfärdig väg). Områdets östra gräns går till vissa delar utmed allmänna vägen Tranås - Österbymo (Lv 131).

II PLANDEL

1 DISPOSITION OCH SKÖTSEL AV MARK OCH VATTEN

1.1 Övergripande mål

Målet för områdets skötsel skall vara att uppnå och upprätthålla syftet med naturreservatet.

1.2 Generella riktlinjer och åtgärder

1.2.1 Hävd av skogsområdet (ca 420 ha)

Mål: Hävden av skogen skall syfta till en varierad och tilltalande miljö för djur, växter och människor.

Riktlinjer och åtgärder: Inom naturreservatet får normalt skogsbruk bedrivas med iakttagande av de föreskrifter som avses i 21 § skogsvårdslagen om den hänsyn som vid skötsel av skog skall tas till naturvårdens intressen.

Intill bebyggelse och i områden som är av stor betydelse för vetenskaplig naturvård, friluftsliv, rekreation eller kulturminnesvård skall särskild hänsyn tas utöver den som skall iaktas på annan mark.

För att bevara värdefulla naturmiljöer för fauna och flora undantas följande naturtyper från avverkning och skogsvårdsåtgärder:

- Berg och rasbranter
- Hällmarker med gammal tallskog
- Strandskogen i anslutning till sjön
- Bäckraviner, kärr och andra våtmarker

För att därutöver främja naturupplevelsen skall en variation i skogens ålders- och trädslagssammansättning eftersträvas. Hyggesarealen begränsas till 2 ha. Där förutsättningar finns utnyttjas naturlig föryngring. För att erhålla tillfredsställande fröspridning för tall skall minst 75 fröträd lämnas per hektar. Ett antal fröträd enstaka eller i grupp lämnas kvar att ingå i den nya skogen. Dessa skapar djup i den skogskuliss som besökaren ser. På skyddade platser kan dessa tallar dessutom ge rovfåglarna häckningsmöjligheter.

Förlängd omloppstid tillämpas inom ett område med isälvsavlagringar väster om sjön Illerns centrala delar. Den högstammiga tallskogen tillåter långa siktsträckor. Möjlighet ges därmed till att lättare kunna studera de intressanta åspartierna. Tallskogen på berget nordväst om sjön undantas helt från avverkning.

Inom en zon av ca 50 meters bredd runt sjön Illern skall i princip inga avverkningar utföras. Undantag utgör sådana åtgärder som erfordras dels för att underlätta för allmänheten att nå stranden, dels sådana åtgärder som syftar till att skapa utblickar samt städning i anslutning till befintliga stigar och leder samt dels åtgärder inom hävdad tomtmark.

Nuvarande lövskogsandel skall bibehållas. Vid kommande röjningar och gallringar i lövbestånden skall därför inträngande gran och tall röjas bort.

Vid all avverkning skall boträd (ihåliga träd och träd med risbon), grövre torrträd samt högstubbar sparas. Äldre lövträd, levande eller döda, liksom bärande träd och buskar t ex fågelbär, rönn, oxel, sälg och en sparas.

Spår och leder rensas från hyggesavfall. Avverkningar intill skidspår vintertid skall undvikas.

Virkestransporter skall utföras så att bestående skador på marken inte uppkommer.

1.2.2 Hävd av jordbruksmarken

Mål: Att genom lämplig hävd bevara det nuvarande odlingslandskapet.

Riktlinjer och åtgärder: En fortsatt jordbruksdrift i minst nuvarande omfattning är en förutsättning för att bevara den mycket tilltalande landskapsbilden i områdets västra del. Jordbruksmarken bör därför hävdas genom dels åkerbruk, dels betesbruk och dels genom eventuell slåtter. Ett värdefullt inslag i jordbrukslandskapet är de små åkerholmarna, odlingsrösen samt de lövskogsdominerade skogsbrynen.

I naturbetesmarkerna bör enstaka vackra träd gynnas, som t ex körsbär, rönn, oxel, ask och ek. Dessutom gynnas mindre buskage av hassel, en och nypon. I skogsbrynen gynnas lövträd framför gran och tall. Största möjliga olikåldrighet och mångfald av arter i träd och buskskiktet eftersträvas.

Den igenväxande betesmarken på fastigheten Mada röjs och inhägnas. Ett återupptagande av betesdriften skulle här tillföra området stora naturvärden. Nuvarande igenväxningstillstånd hyser troligen stora faunistiska och floristiska värden. I den vårdplan som upprättas för jordbruksmarken i Mada beaktas fauna- och floraintressena, speciellt inom det här området.

1.2.3 Faunavård och jakt

Riktlinjer: Faunavårdande hänsyn skall tas vid utövandet av jakt samt vid hävden av skogs- och jordbruksmarken.

Besökare skall vid vistelse i området ha möjlighet att uppleva ett såväl art- som individrikt djurliv. Förutom de biotopvårdande åtgärderna i jord- och skogsbruket skall viltvårdsåtgärder i form av holkuppsättning och vinterutfodring förekomma. Naturvårdsförvaltaren skall upprätta en viltvårdsplan. Möjligheten till bidrag för viltvårdande åtgärder bör härvid beaktas.

1.2.4 Fiske

Sjön Illern är delvis upplåten till Tranås sportfiskeklubb som sportfiskevatten. Försäljning av dagkort till allmänheten förekommer.

Båttrafiken får inte tillåtas bli av sådan omfattning att djurlivet i såväl vattnet som i sjöns närhet påverkas negativt.

1.2.5 Disposition och skötsel av byggnader

För att bibehålla allmänhetens intresse av området är det viktigt att befintliga friluftsanläggningar underhålls. Byggnader och tomtmark i övrigt skall hållas i sådant skick att de inte förfular landskapsbilden.

Reparationer och ev om- eller tillbyggnad bör exteriörmässigt utföras i överensstämmelse med byggnadstraditionen på orten.

2 ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV

2.1 Övergripande mål

Illernområdets naturreservat är ett intensivt utnyttjat friluftsområde. För att bibehålla allmänhetens intresse för området skall befintliga friluftsanordningar underhållas och

vårdas. Jord- och skogsbruket skall anpassas till friluftsutnyttjandet.

2.2 Riktlinjer och åtgärder

2.2.1 Tillgänglighet

För att ytterligare underlätta för allmänheten att besöka området kan en parkeringsplats vid behov iordningställas i den södra delen av området. Den förläggs lämpligen utmed den skogs-
bilväg som från vägen mot Mada leder in i området.

Härutöver erfordras för närvarande ingen ändring av nuvarande förhållande.

2.2.2 Friluftsanordningar

Motionsspåren som utgår från de tre friluftsstugorna är av varierande längd och standard. Elljusspåren har bundits samman var-
för åtskilliga kilometer belysta spår finns att tillgå.

Riktlinjer och åtgärder: Spår och leder med tillhörande anordningar skall hållas i gott skick. Bredd och ytbeskaffenhet skall anpassas efter utnyttjandegraden. Minsta bredd som skall hållas fri från buskar, sly och nedhängande grenar är 1,5 meter. Besvärande stubbar, rötter och stenar skall undanskaffas. För att förhindra spårbildning i fuktiga partier skall spänger byggas. Spängerna som bör vara minst 30 cm breda byggs med parvis liggande tryckimpregnerat virke. Stängselgenomgångar skall utformas så att de lätt kan utnyttjas av såväl gående som skidåkare. Lämpligaste modellen torde vara färisten. Vissa mer lättgångna spår bör planeras för folk med barnvagnar samt folk med rörelsehinder. För att underlätta för allmänheten att orientera sig inom området bör spår och leder som utgår från en och samma friluftsanläggning märkas med en för denna anläggning unik symbol. I övrigt skall spår och leder märkas enligt svensk standard.

Inom området finns flera utsiktspunkter. För att bibehålla möjligheten till fri sikt skall skymmande vegetation i omedelbar anslutning till utsiktsplatsen tas bort. I anslutning till utsiktsplatsen är det lämpligt att anordna bänkar som inbjuder till uppehåll och vila. För att upplysa om utsiktspunkternas belägenhet bör vägvisare sättas upp utmed de markerade spåren.

Fasta eldplatser ordnas lämpligen intill sjön Illern. Marken vid eldplatsen bör vara hårdgjord eller täckt med grovt grus och vara väl dränerad. Detta för slitagets skull och för att så mycket som möjligt minska brandrisken. För att undvika åverkan på omgivande skog skall det vid eldplatsen alltid finnas tillgång till ved.

Badmöjligheter finns vid sjöns västra sida. Områdets naturliga

förutsättningar för bad nyttjas utan att för den skull anordningar i form av bryggor och servicebyggnader iordningställs.

För närvarande föreligger inget behov av ridspår. För att undvika konflikter skall en ev utbyggnad föregås av en noggrann samordning med det övriga friluftsutnyttjandet.

2.2.3 Renhållning

Naturreservatet städas genom naturvårdsförvaltarens försorg minst två gånger per år. Söptunnor placeras vid parkeringsplatser och eldstäder. Tömningen handhas och bekostas av kommunen.

2.2.4 Information

Informationsskyltar skall sättas upp vid de tre friluftsstugorna. Om behov föreligger bör i övrigt skyltar sättas upp där besökare naturligt söker sig in i området. Informationsskyltar sätts upp genom förvaltarens försorg.

2.2.5 Utmärkning av naturreservatets gräns

Gränsmarkering skall utföras enligt svensk standard (SIS 03 15 22). Naturvårdsförvaltaren ansvarar för detta.

3 TILLSYN

Naturvårdsförvaltaren skall utföra årlig tillsyn av naturreservatet.

4 FINANSIERING AV NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN

Bekostas av naturvårdsförvaltaren, Tranås kommun: Uppförande och underhåll av friluftsanordningar, främställning och utplacering av informationsskyltar, utmärkning av naturvårdsområdets gräns, tillsyn samt upprättandet av en detaljerad skötselplan för jordbruksmarken. På mark, som ej ägs av kommunen, är markägaren inte skyldig att utföra eller bekosta åtgärder som föranleds av naturvårdens speciella krav. Sådana åtgärder bekostas av naturvårdsförvaltaren.

Statsbidrag från anslaget, "Vård av naturreservat m m", kan i vissa fall utgå för naturvårdsobjekt med mycket starka regionala intressen.

För restaureringsåtgärder i form av vegetations- och markvårdsarbeten (t ex röjning, betesstängsel) bör finansiering via beredskapsmedel vara möjlig.

Att upprätta detaljerade skötselplaner för jordbruksmarkerna vid Knutingarp och Mada ges högsta prioritet. Planerna skall upprättas inom två år och fastställas av länsstyrelsen innan de verkställs.

Vad gäller anordningar för friluftslivet skall framtagning av informationstavlor och utmärkning av naturreservatets gräns prioriteras.

Skötselplanekarta Naturreservatet Illern

